

11. Здіорук С. Досвід державно-церковних відносин в постсоціалістичних країнах: уроки для України у зміцненні національної ідентичності: [Електронний ресурс]/ Здіорук С., Токман В. – Режим доступу: <http://www.old.niss.gov.ua/Monitor/juli/2.htm>
12. Саган О. В Україні дублюють російську модель державно-конфесійних відносин з одною Церквою у фаворі: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.Risi.org.ua>. - 06.01.2011
13. Сергієнко Г.Л. Роль конституційно-правового регулювання відносин держави і релігійних організацій у гарантуванні свободи віросповідання в Україні/Автореф. дисерт. канд. юрид. наук – К.: Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого – 12 с.

УДК 67.303.5

У.І.Сенишин,
здобувач,
Інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ЗДІЙСНЕННІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Будь-яка інтеграція національних систем у міжнародні інститути вимагає значних зусиль для створення відповідної нормативної бази, яка відповідала б не лише європейським стандартам, але й зберігала унікальні етнічні та національні особливості. Успішність такої діяльності неможлива без урахування багатого історичного досвіду освітнього будівництва.

Головним стратегічним завданням розвитку вищої освіти України на сучасному етапі є інтеграція вищої освіти України до європейської освітньої системи в умовах приєднання до Болонського процесу, запобігаючи можливим складнощам і враховуючи перспективи цього прогресивного процесу, узгоджуючи та поєднуючи національні компоненти вищої освіти з вимогами Болонської декларації, зокрема в сфері контролю освіти, задля створення єдиної зони європейської вищої освіти.

Ключові слова: контроль знань, Болонський процес, вища освіта, правове регулювання.

Любая интеграция национальных систем в международные институты требует значительных усилий для создания соответствующей нормативной базы, которая отвечала бы не только европейским стандартам, но и хранила уникальные этнические и национальные особенности. Успешность такой деятельности невозможна без учета богатого исторического опыта образовательного строительства.

Главным стратегическим заданием развития высшего образования Украины на современном этапе является интеграция высшего образования Украины в европейскую образовательную систему в условиях присоединения к Болонскому процессу, предотвращая возможные сложности и учитывая перспективы этого прогрессивного процесса, согласовывая и совмещая национальные компоненты высшего образования с требованиями Болонской декларации, в частности, в сфере контроля над образованием с целью создания единой зоны европейского высшего образования.

Ключевые слова: контроль знаний, Болонской процес высшее образование, правовое регулирование.

Any integration of the national systems is in international institutes requires considerable efforts in the field of creation of corresponding normative base, what would answer not only the European standards but also kept unique ethnic and national features. Success of such activity is impossible without the account of rich historical experience of educational building.

A main strategic task development of higher education of Ukraine on the modern stage is integration of higher education of Ukraine to the European educational system in the conditions of tacking to Bologna of process, preventing possible complications and taking into account the prospects of this progressive process, coordinating and combining the national components of higher education with the requirements of Bologna of declaration, in particular in the sphere of control of education, for the sake of creation of the unique area of European higher education.

Keywords: control of knowledges, Bologna of process, higher education, legal adjusting.

Постановка проблеми. Болонський процес є одним з найбільш суперечливих напрямів європейської інтеграції України. Ця суперечливість полягає в тому, що освітня реформа має тенденцію відбуватися нормативно-наказовим шляхом, у прискореному темпі, а не поступово, подекуди без врахування доцільності саме таких методів інтеграції.

Все це вимагає від ВНЗ вирішення багатьох важливих завдань серед яких: модернізація державної системи контролю якості підготовки фахівців; створення внутривузівської системи управління якістю навчання; розробка форм нової документації; створення навчально-методичного забезпечення підготовки висококваліфікованого фахівця; модернізація схеми фінансування; залучення студентів в процес управління навчально-виховним процесом у ВНЗ; розвиток академічної мобільності [2, с.207].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи контролю знань, як одного з методів педагогічного стимулювання, висвітлені в працях відомих педагогів: Ортинський В. Л., В.В. Грубінка, Келсі Г.Р. Магдюк Л. . М.З.Згуровський. Та залишається недостатньо дослідженим дане питання саме в аспекті міжнародного досвіду контролю знань в системі вищої освіти.

Мета наукової статті – на основі аналізу чинного законодавства України а також міжнародного досвіду в галузі контролю освіти, обґрунтувати необхідність належного врегулювання вітчизняної нормативної бази з питань регулювання контролю знань.

Виклад основного матеріалу. Болонський процес є системою заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних і громадських організацій, пов'язаних із вищою освітою, які спрямовані на структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміну освітніх програм і потрібних інституційних перетворень з метою створення європейського наукового й освітнянського простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування, поліпшення мобільності громадян на європейському ринку праці, підвищення конкурентоспроможності європейської вищої школи [1, с. 93].

Система контролю вищої освіти в тих країнах, де є відповідні державні структури, що регулюють розвиток вищої школи, наприклад, Міністерства освіти, і т.д. базується на пріоритеті державних органів, або структур, що фінансуються урядом. При цьому самоконтролю надається номінальне значення, а основні зусилля докладаються до проведення ефективної зовнішньої оцінки державними органами, або громадськими організаціями. Такі системи оцінки і контролю часто пов'язані з урядовим контролем, ліцензуванням, державною акредитацією, порівнянням різних вищих навчальних закладів, розподілом фінансових ресурсів і наданням впливу на університети.

Система контролю вищої освіти, прийнята в тих країнах, де, власне кажучи, органів державного управління вищою освітою (в європейському розумінні) немає. У цьому випадку, переважає процес самоконтролю вищих навчальних закладів, або професійний, чи громадський контроль, спрямовані на внутрішній аналіз, на поліпшення діяльності університетів.

У широкому плані, історично, до країн, які мають органи державного управління вищою школою, відносяться європейські країни (Німеччина, Франція, а також країни СНД, що сприйняли європейські традиції вищої освіти). А до країн, де переважає процес саморегуляції вищої освіти, стосуються, в першу чергу, США, а також ті країни, які потрапили під вплив американського зразку вищої школи (Філіппіни, Тайвань).

Основна відміна європейських систем контролю вищої освіти від американської полягає в повноваженнях уряду, у формулюванні цілей контролю, у визначенні найбільш важливих аспектів контролю, у способах прийняття рішень і, нарешті, в самій організації освітнього процесу. У країнах з централізованою системою освіти функції контролю, оцінки, акредитації здійснюють відповідні державні відомства.

У Німеччині, наприклад, де Міністерство освіти, яке регулює діяльність вищих навчальних закладів, існує з XIX століття, дуже сильні традиції державного контролю за вищою школою, а самі професори і викладачі є державними службовцями.

У Франції за освітню політику відповідає Міністерство народної освіти, наукових досліджень і технологій. Однак діяльність вищих навчальних закладів контролюється та оцінюється Національним експертним комітетом, який створено згідно з законом про вищу освіту і існує з 1984 року. Головне завдання даного комітету полягає в оцінці діяльності вищих навчальних закладів. Цей національний орган контролю і оцінки вищої освіти, підкоряється тільки Президенту і не залежить ні від яких управлінських структур. Експертний Комітет регулярно збирає інформацію про діяльність вищих навчальних закладів і щорічно направляє Президенту звіт про свою роботу та про стан справ у сфері вищої школи. Важливо те, що у Франції результати університетських перевірок та оцінок широко публікуються і дають можливість не тільки державі, а й суспільству судити про академічному рівні того чи іншого вищого навчального закладу. Даний механізм відображає історично сформовану централізовану систему французького вищої освіти.

У скандинавських країнах (Швеція, Норвегія, Фінляндія) системи контролю вищої школи також спочатку визначалися урядом. У цих країнах існує велика різноманітність у способах зовнішньої оцінки та контролю. У Швеції, наприклад, основний наголос робиться на допомогу навчальним закладам у розробці відповідних інфраструктур. У Норвегії основна увага приділяється оцінці самого освітнього процесу та навчальних програм. Причому процес контролю проводиться організаціями, що фінансово підтримуються урядом вже після того, як проведена самооцінка навчального закладу. У Фінляндії також поєднується стороння оцінка і самооцінка навчальних закладів. Застосовуються і вибіркові перевірки окремих структур з боку зовнішніх спостерігачів. У

Дані перевірка проводиться зовнішніми організаціями, що фінансуються урядом. При цьому самооцінка вищих навчальних закладів ґрунтується також на інформації, одержуваної не самим навчальним закладом, а зовнішніми експертами. В Англії процес оцінки вищої освіти поступово зсувається від організацій фінансуються урядом в бік того, що можна назвати самооцінкою. Однак, також спеціально ще проводиться контроль самим навчальним закладом з метою поліпшення роботи; самооцінка в цьому контексті є підготовкою до підтвердження отримання офіційної оцінки для переконання сторонніх спостерігачів та залучення додаткового фінансування.

Отже, в європейських країнах переважає державна система контролю та оцінки вищої освіти. Можна навести чимало свідчень ефективності такої державної системи. У Франції, наприклад, слід зазначити існування, так званого державного знаку якості, яким володіють ті вищі школи, які визнає держава. Вищі школи, в яких Міністерство народної освіти здійснює контроль навчання, можуть видавати дипломи "Завізовані" міністерством, що свідчить, за європейськими поняттями, про якості вищої освіти. Цей «знак якості» особливо важливий, оскільки тільки дипломи, що мають таку державну позначку, визнаються у всіх європейських країнах. Державний контроль якості вищої освіти дозволяє ряду французьких вищих шкіл видавати подвійні дипломи (французький та іноземний).

У цьому плані найбільш просунута серед європейських країн система оцінки вузів існує в Великобританії та Голландії. Так, у Великобританії за останні роки відбулися певні зміни в системі контролю за університетами. Діяльність Агентства з контролю за якістю викликає зауваження і тому сьогодні для визначення якості, рівня та рейтингу англійські університети, в першу чергу, звертаються в різні громадські ради експертів, які здійснюють незалежний аудит. Як правило, акредитуються ті ВНЗ, які вже зробили не менше трьох випусків. При цьому у Великобританії також зросло значення самооцінки університетів, що проводиться внутрішніми університетськими структурами, спеціально організованими для таких цілей.

Однак у світі є й інші тенденції в розвитку оцінки і контролю вищої освіти. На думку деяких експертів, на початку нового століття, має місце тенденція до більшого розвитку та поширенню процесів самооцінки. І це стосується не лише країн, що запозичують американський досвід, але в результаті еволюції традиційних систем оцінки вищої освіти. Так, у тій же Франції сьогодні має місце тенденція переходу від оцінки, спочатку побудованої на принципах централізації, до процесу самооцінки, тісно пов'язаній із самим навчальним закладом. У скандинавських країнах де, як було зазначено, оцінка завжди була вимогою уряду, процес розвитку оцінки вищої освіти також йде в бік самооцінки і залучення в процес оцінки самого вищого навчального закладу. У Фінляндії процес оцінки вищої освіти все більше зсувається в бік повної відповідальності навчальних закладів за регуляцію власної діяльності, при якій уряд відіграє допоміжну роль. В Іспанії на основі експериментів, що проводилися протягом декількох років, в 90-і роки розпочато застосування системи оцінки, що базується на самооцінці, де особлива увага приділяється аналізу освітнього процесу, організації управління на рівні університету.

Однак найбільший розвиток система самооцінки університетів отримала в США. Це пов'язано з тим, що джерела влади і контролю в американських університетах інші, ніж в європейських країнах. На думку Г. Р. Келсі, системи оцінки, організовані самими університетами - це найбільш прогресивні форми саморегуляції, а тому, в цілому, - найбільш надійною і зрілою системою саморегуляції вищої освіти є система, прийнята в Америці. [3, с.22].

У США величезне різноманіття вищих навчальних закладів поєднується зі значною слабкістю державного контролю якості їхньої роботи. На відміну від країн, де є Міністерство освіти або аналогічні структури, американська вища освіта контролюється переважно самими навчальними закладами. Департамент освіти в США ніколи не мав такого значення як, наприклад, Міністерство освіти в Німеччині. Реальна адміністративна і фінансова влада в американських університетах належить Опікунським радам (у державних університетах фінанси надає штат). Саме цим Опікунським радам адміністрацією штату (де знаходиться університет) доручається здійснювати контроль за роботою університету. І хоча в 90-і роки прослідковується посилення контролю над університетами з боку адміністрації багатьох американських штатів, особливо щодо ліцензування приватних навчальних закладів і освітніх програм, основою оцінки та контролю вищої освіти в Америці, як і раніше залишається саморегуляція.

Система освіти у Сполучених Штатах Америки має комплексну структуру, компоненти якої пов'язані з різними рівнями і формами навчання. Умови вступу, зміст програм, документаційне підтвердження отриманої освіти мають свою відмінність у кожному із штатів, але орієнтуються на потреби і вимоги у першу чергу місцевого ринку праці, що відповідає місцевій економічній та соціальній інфраструктурі.

Управління освітою має чітко сформований децентралізований характер. Значну роль в управлінні вищою освітою США покладено на комісії, професійні асоціації, які координують повноваження урядів у кожному з штатів, здійснюють координацію роботи рад з освіти у штатах [4, с. 63-65].

На національному/федеральному рівні повноваження щодо управління освітою покладені на Департамент освіти США, який є агенцією виконавчої гілки влади. Департамент очолює Секретар з освіти, який призначається Кабінетом Президента США. Департамент відповідає за федеральні освітні програми усіх типів і рівнів. Федеральна роль в освіті суворо обмежена Конституцією США і федеральними законами. Департамент освіти не функціонує як управлінський орган, але працює у тісній співпраці з органами місцевого самоврядування на рівні штатів, округів, районів тощо.

Керівництво університетами і коледжами також має децентралізований характер і значною мірою залежить від статусу закладу, можливостей щодо кількості студентів тощо. обов'язковою управлінською структурою всіх навчальних закладів є ради піклувальників (Boards of Trustees). Керівники вузів не мають однакової назви посад — це може бути канцлер, директор, ректор, і т. ін. Федеральний уряд не має юрисдикції та повноважень щодо визначення статусу освітньої установи, кількості академічного персоналу, програм та навчальних планів, наукових ступенів та інших кваліфікаційних характеристик даних закладів. Практично всі вузи США мають ліцензію або хартію щодо діяльності, яку видано органами місцевого самоврядування штату, міста; таким же чином визначається належність вузу до державної або приватної форми власності. Вузи США можуть здійснювати як прибуткову, так і неприбуткову діяльність. Релігійні навчальні заклади є незалежними або приватними. Забезпечення якості навчання досягається через виконання вимог встановлених штатом, добровільну акредитацію та репутацію серед інших інституцій академічної когорти, через роботодавців. Акредитація — це процес контролю якості, який регулюється вузом самостійно для забезпечення мінімальних стандартів щодо академічного забезпечення, адміністративної компетентності. Акредитація також необхідна для підтримання статусу та кваліфікаційного визнання закладу серед інших об'єктів системи освіти США.

«Міжнародна освітня спільнота сьогодні сходиться на думці, що немає і не може бути абсолютно ефективної інтернаціональної системи забезпечення гарантії якості вищої освіти. Кожна країна вирішує це питання з врахуванням особливостей національної системи вищої освіти. Але ми не повинні в цьому питанні обходити світовий та загальноєвропейський досвід, а найшвидше об'єднатися з існуючими інституціями» [5, с. 1-2].

Як справедливо зазначає М.З.Згуровський, «в масовому вимірі освіта стала менш якісною, а переважна більшість випускників вищих навчальних закладів (особливо нових) не конкурентоспроможна на європейському ринку праці» [6]. Тому необхідно зробити все необхідне, щоб якість знань, практичних навичок, умінь, наших випускників відповідала міжнародним стандартам.

Висновки. Таким чином, порівняльний огляд систем оцінки вищої освіти з ряду країн показує, що є різні підходи до того, яким чином і на яких підставах вести оцінку діяльності вищих навчальних закладів.

Порівнюючи механізм оцінки та контролю вищих навчальних закладів, що діє в Україні, з системами оцінки та контролю вищої освіти в розвинених країнах, ми бачимо, що українській вищій школі ще зарано повністю переходити на американську систему самооцінки та зовнішньої оцінки та контролю професійними асоціаціями. Зрозуміло, це не означає відмову від самооцінки або від громадської оцінки - у перспективі. Але на сьогодні, коли, з одного боку, у вузах ще відсутні відділи оцінки та аналізу і, з іншого боку, у соціальній сфері слабо розвинені професійні асоціації, які б могли виступати в якості експертів, для України актуальним є повноцінна реалізація потенціалу державної оцінки та контролю. При цьому, зрозуміло, не слід відмовлятися абсолютно від процедур громадської оцінки та самооцінки. Однак ці форми оцінки вищої освіти повинні впроваджуватися поступово.

Слід звернути увагу на досвід країн більш близьких до України станом і розвитку вищої освіти, особливо тих, де поєднується система державного контролю та оцінки, суспільної оцінки та самооцінки. Такими країнами по відношенню до сучасного України в відомому сенсі є країни СНД та країни Східної Європи тому має сенс розглянути в порівняльному плані використовуються в дискусіях з питань політики в області освіти в системи оцінки в країнах саме даного регіону.

Література:

1. *Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник / Ортинський В. Л. – ЦУЛ, 2009. – 472 с.*
2. *Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Ч.3. (Досвід ТНПУ ім.В.Гнатюка) / За ред. В.В. Грубінка. – Тернопіль: Вид. ТНПУ ім В.Гнатюка, 2005. – 207 с.*
3. *Келсі Г.Р. Процес самооцінки. Керівництво за самооцінкою для вищої освіти / Келсі Г.Р. – М., 1999. – 22 с.*
4. *Магдюк Л. Система освіти у Сполучених Штатах Америки / Магдюк Л. // *Маркетинг в Україні*. – 2005. – № 4 (32). – С. 63-65.*
5. *Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України від 2 червня 2005р. Протокол № 5/3-6 «Про вдосконалення системи акредитації як механізму забезпечення якості освіти на рівні вимог міжнародної освітньої спільноти» // *Освіта України*. – 2005. – № 38. – С. 1-2.*
6. *Згуровський М.З. Болонський процес - структурна реформа вищої освіти на європейському просторі / Згуровський М.З. [Електронний ресурс] // *Режим доступу: <http://www.ntu-kpi.kiev.ua>*.*